

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства щодо законодавства ЄС
у сфері якості води, водної політики та відновлення
навколишнього природного середовища*

Анотація. В аналітичній записці розглянуто акти права Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо якості води, зокрема важливості забезпечення якості питної води, рівня її якості, шляхів її покращення тощо. Окреслено основні положення Директиви (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 року про якість води, призначеної для споживання людиною, яка регулює якість води, призначеної для споживання в ЄС, і є основним правовим актом ЄС щодо питної води. Розглянуто такий напрям водної політики ЄС, як зниження рівня забруднення системи стічних вод до нуля. Проаналізовано основні положення Директиви Ради від 21 травня 1991 року щодо очищення міських стічних вод (91/271/ЄЕС), яку пропонується на сучасному етапі переглянути, адаптувавши її до найновіших стандартів. У межах характеристики водної політики ЄС розкрито Водну рамкову директиву, додатково регламентовану іншими актами ЄС. Приділено увагу політичній ініціативі Єврокомісії із Green Deal – Європейській зеленій угоді.

Проаналізовано досвід держав-членів ЄС у частині реалізації ними водної політики ЄС, зокрема Німеччини, Швеції, Італії, Польщі, Румунії, Франції та Литви.

Вступ. Людям, природі та економіці потрібна вода, яка є: життєво важливою потребою; локальним і глобальним ресурсом; транспортним коридором; кліматичним регулятором; домівкою та постачальником їжі для багатьох видів тварин. Річки, озера, моря та підземні води Європи відчують тиск через забруднення, евтрофікацію*¹, надмірну експлуатацію та зміну клімату².

«Чиста питна вода є правом людини. Нові високі стандарти охорони здоров'я та захисту навколишнього природного середовища, які ми пропонуємо сьогодні, гарантуватимуть, що матеріали та продукти, які контактують із водою, залишатимуться нетоксичними. Зменшення забруднення є ключовим елементом стійкості води та стійкості всієї нашої екосистеми», – заявив Комісар Єврокомісії з питань навколишнього природного середовища, океанів і рибальства Вірґініус Сінкявічюс (Virginijus Sinkevičius)³.

Неодмінною умовою повноправного членства в ЄС як для України, так і для будь-яких інших держав має стати неухильне слідування політиці збереження, охорони та відтворення природи. Зобов'язання України щодо імплементації законодавства ЄС у сфері клімату визначені Главою 6 «Навколишнє середовище» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво»

¹ *Евтрофікація (від грецького *eutrophia* – добре харчування) – збагачення водою біогенними елементами, що супроводжується зниженням продуктивності водойми. Евтрофікація може бути наслідком природного старіння водойми, потрапляння добрив або забруднення стічними водами.

² Water. 13 Dec 2023. Official site of European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/water>

³ Drinking water to become safer thanks to new EU-wide hygiene standards for materials and products in contact with water. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_350

Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію)⁴ та Додатком ХХХ до неї. Угода про асоціацію передбачає імплементацію 6 директив, які включають регулювання питань якості води та управління водними ресурсами, що станом на 31 січня 2024 року виконано не повною мірою⁵.

23 червня 2022 року Україна одержала статус держави-кандидата на членство в ЄС. Початок переговорного процесу посилює увагу до законодавства ЄС щодо вимог у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища до кандидата на вступ та повноправного члена-держави ЄС.

Основна частина.

1. Акти права ЄС щодо покращення якості системи питної води

Високоякісна, безпечна та достатня кількість питної води має важливе значення для здоров'я і добробуту населення. Крім споживання, вода використовується для багатьох інших цілей, таких як миття, прибирання, гігієна або полив рослин. Більшість людей, які живуть в ЄС, уже мають доступ до високоякісної питної води завдяки 30-річній політиці ЄС щодо якості питної води. Ця політика гарантує високий рівень захисту здоров'я і те, що вода, призначена для споживання людиною, може споживатися безпечно. Основними її засадами є: захищати здоров'я людини шляхом забезпечення якості води, призначеної для споживання людиною; забезпечити, щоб якість питної води контролювалася за допомогою стандартів, заснованих на останніх наукових даних; забезпечити дієвий моніторинг, оцінку та контроль якості питної води; надавати європейцям адекватну, своєчасну й належну інформацію щодо водних ресурсів та їх стану; покращити доступ до води, призначеної для споживання людиною⁶.

Директива 98/83/ЄС Ради ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009, яка мала бути імплементована відповідно до Угоди про асоціацію, уже декілька разів зазнала суттєвих змін. У 2020 році прийнято перероблену Директиву (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 року про якість води, призначеної для споживання людиною (перероблена)⁷ (далі – Директива 2020/2184), яка регулює якість води, призначеної для споживання в Європейському Союзі, і є основним правовим актом ЄС щодо питної води.

Отже, законодавство про питну воду було переглянуто у 2020 році, а нові правила набули чинності в ЄС у січні 2021 року. Переглянута Директива

⁴ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2277

⁵ Навколишнє природне середовище та цивільний захист. Пульс Угоди – моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/environment>

⁶ Drinking water. Improving access to drinking water for all. Official site of EU Commission. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/water/drinking-water_en

⁷ Directive (EU) 2020/2184 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on the quality of water intended for human consumption (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020L2184>

2020/2184 гарантує безпечніший доступ до води для всіх європейців і забезпечує найвищі у світі відповідно до нульового забруднення стандарти питної води, оголошені в Європейській зеленій угоді. Нові правила також є відповіддю на першу в історії успішну європейську громадянську ініціативу «Right2Water», яка збрала 1,6 млн підписів на підтримку покращення доступу до безпечної питної води для всіх європейців. Директива спрямована на захист здоров'я громадян ЄС шляхом встановлення суворих стандартів якості. Держави-члени ЄС мали транспонувати цей акт до національного законодавства до 12 січня 2023 року. Але станом на 23 січня 2024 року шість держав-членів ще не зробили цього. Єврокомісія тісно співпрацює із цими державами-членами, щоб забезпечити правильне відображення правил у національних законах⁸.

У процесі гармонізації національного законодавства з правом ЄС також слід врахувати, що система якості питної води є частиною водної політики ЄС у цілому, оскільки охорона ресурсів питної води визначена як невід'ємна складова планів і заходів, передбачених Водною рамковою директивою⁹, і тісно пов'язана з Європейською зеленою угодою, планами дій із циклічної економіки та нульовим забрудненням, а також з іншими документами, що були прийняті на виконання Директиви 2020/2184, а саме: Резолюцією Європейського Парламенту від 5 жовтня 2022 року щодо доступу до води як права людини – зовнішній вимір (2021/2187)¹⁰; Резолюцією Європейського Парламенту від 5 квітня 2022 року щодо заходів проти забруднення води нітратами, включаючи вдосконалення різних систем вимірювання нітратів у державах-членах (2021/3003(RSP))¹¹. Ще 6 документів на виконання Директиви 2020/2184, серед яких імплементаційні рішення та делеговані регламенти, перебувають зараз у процесі прийняття. Відповідно до частини 8 статті 13 Директиви 2020/2184 у січні 2022 року ухвалено перший імплементаційний акт щодо створення контрольного списку речовин або сполук, що викликають занепокоєння, у воді, призначеній для споживання людиною, і можуть становити потенційний ризик для її здоров'я¹².

23 січня 2024 року Єврокомісія прийняла нові мінімальні гігієнічні стандарти для матеріалів і виробів, що контактують із питною водою. Вони застосовуватимуться з 31 грудня 2026 року до матеріалів і виробів, які використовуються в нових установках або під час реконструкції чи ремонту старих установок. Ці стандарти запобігатимуть розмноженню мікроорганізмів та зменшуватимуть ризик потрапляння шкідливих речовин у питну воду. Нові стандарти стосуватимуться матеріалів і виробів, призначених для використання

⁸ Drinking water to become safer thanks to new EU-wide hygiene standards for materials and products in contact with water. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_350

⁹ Директива Європейського Парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text

¹⁰ European Parliament resolution of 5 October 2022 on access to water as a human right — the external dimension (2021/2187(INI)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022IP0346&qid=1705306784707>

¹¹ European Parliament resolution of 5 April 2022 on measures against water pollution caused by nitrates, including improvements in the different nitrate measuring systems in Member States (2021/3003(RSP)). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022IP0110&qid=1705306784707>

¹² COMMISSION IMPLEMENTING DECISION of 19.1.2022 establishing a watch list of substances and compounds of concern for water intended for human consumption as provided for in Directive (EU) 2020/2184 of the European Parliament and of the Council. URL: https://environment.ec.europa.eu/publications/implementing-decision-drinking-water-directive-watch-list_en

у нових установках для забору, очищення, зберігання або розподілу води, або для ремонтних робіт, таких як, наприклад, труби, клапани, насоси, лічильники води, фітинги та крани. Це зробить воду безпечнішою для пиття та зменшить адміністративний тягар для компаній, які виробляють відповідні матеріали та продукцію, а також для державних органів влади. Досі в ЄС не було достатньої гармонізації, і виробники були зобов'язані отримувати різні дозволи в кожній державі-члені ЄС, де вони хотіли продавати свою продукцію. Нові правила також спростять роботу з отримання таких дозволів. Матеріали та продукти, які відповідають новим стандартам ЄС, отримують декларацію про відповідність та специфічне маркування ЄС. Таким чином, продукцію можна буде продавати на території ЄС без будь-яких обмежень, пов'язаних із можливими загрозами для здоров'я населення або довкілля¹³.

Підтримання високої якості питної води є пріоритетом ЄС. Майже всі держави транспонували Директиву (ЄС) 2020/2184, яка є основним правовим актом ЄС про питну воду. Поряд із Директивою (ЄС) 2020/2184, слід звернути увагу на акти ЄС, які встановлюють контрольний список речовин або сполук, що викликають занепокоєння, у питній воді; мінімальні гігієнічні стандарти для матеріалів і виробів, що контактують із питною водою; охорону ресурсів питної води тощо.

2. Акти права ЄС щодо зниження рівня забруднення системи стічних вод до нуля та практика держав-членів

Основним правовим актом ЄС, спрямованим на захист здоров'я людини і навколишнього природного середовища від впливу неочищених міських стічних вод, є Директива Ради від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод (91/271/ЄЕС)¹⁴ (далі – Директива 91/271/ЄЕС). Вона регламентує обов'язок для держав-членів ЄС звітувати перед Єврокомісією про заходи, вжиті для виконання Директиви 91/271/ЄЕС відповідно до Імплементацийного рішення Єврокомісії від 26 червня 2014 року щодо форматів звітності виконання національних програм імплементации Директиви Ради 91/271/ЄЕС.

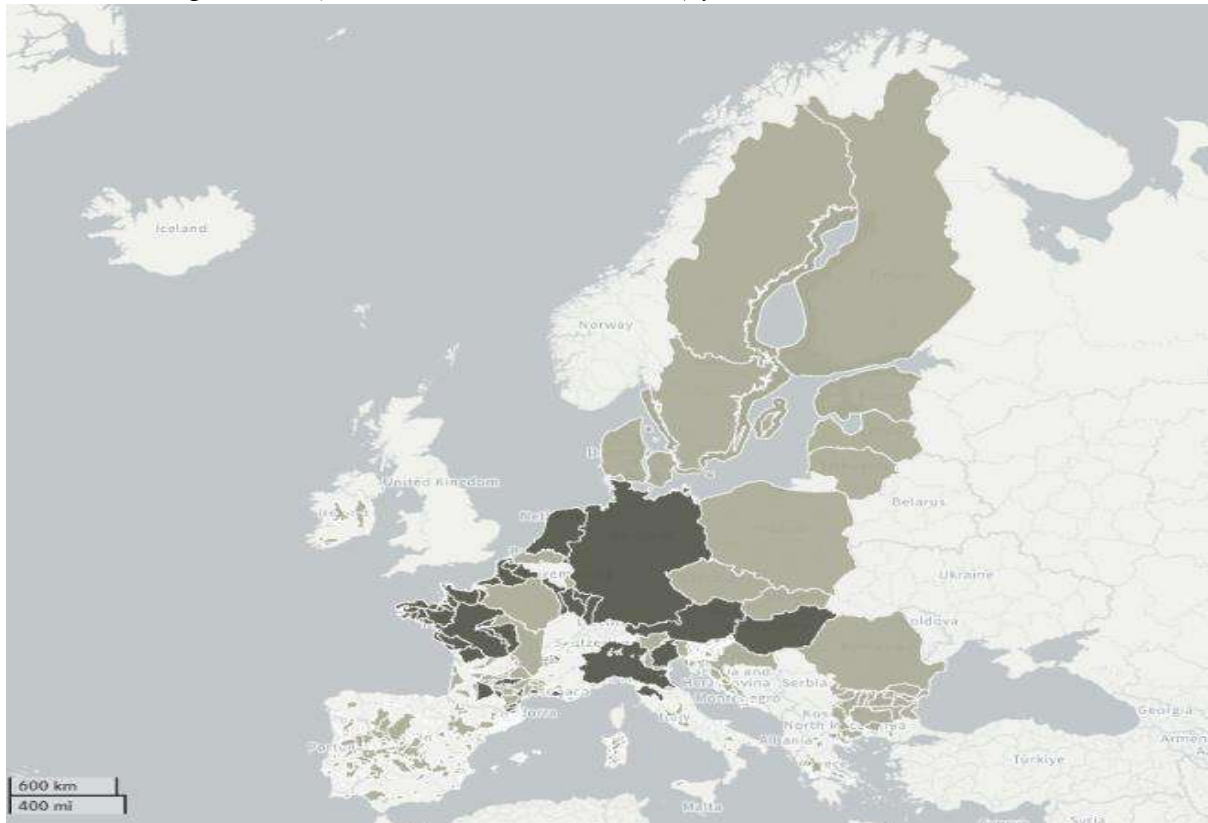
Так, Директивою 91/271/ЄЕС передбачено: вимоги до збору та очищення стічних вод; збір та очищення стічних вод для агломерацій із населенням понад 2000 осіб; вторинна очистка всіх скидів для агломерацій із населенням понад 2000 осіб і більш сувора очистка для агломерацій із населенням понад 10 000 осіб у чутливих зонах, визначених державами-членами відповідно до критеріїв, викладених у Додатку II до Директиви 91/271/ЄЕС; спеціальний дозвіл на скиди промислових стічних вод до систем каналізації та підприємств з очистки міських стічних вод, із підприємств, що належать до визначених промислових секторів; моніторинг скидів стічних вод із міських очисних підприємств та кількості і складу осади, які скидаються в поверхневі води; контроль утилізації та повторного використання осаду стічних вод, а також повторного використання очищених стічних вод, коли це доречно.

¹³ Drinking water to be come safer thanks to new EU-wide hygiene standards for materials and products in contact with water. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_350

¹⁴ Consolidated text: Council Directive of 21 May 1991 concerning urban waste water treatment (91/271/EEC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01991L0271-20140101>

Додаток I до Директиви 91/271/ЄЕС містить вимоги до міських стічних вод, у Додатку II викладено критерії для ідентифікації чутливих і менш чутливих зон. «Чутливі зони» визначаються державами-членами відповідно до критеріїв, викладених у Додатку II до Директиви 91/271/ЄЕС, для яких застосовуються суворіші стандарти й терміни. Такі зони відображено на Рис. 1¹⁵.

Рис. 1. Карта очищення міських стічних вод (чутливі зони для скидання стічних вод)

застосовується для цілей частини 2-3 статті 5 Директиви 91/271/ЄЕС
застосовується для цілей частини 4 статті 5 Директиви 91/271/ЄЕС

Директива 91/271/ЄЕС також тісно пов'язана з: Директивою 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (комплексне запобігання та контроль забруднення)¹⁶; Директивою Ради від 12 червня 1986 року про захист навколишнього природного середовища, зокрема ґрунту в разі використання осаду стічних вод у сільському господарстві (86/278/ЄЕС)¹⁷; Директивою Ради від 12 грудня 1991 року щодо захисту вод від забруднення нітратами із сільськогосподарських джерел (91/676/ЄЕС)¹⁸; Новим

¹⁵ Urban Waste Water Treatment map. Official site of European Environment Agency. URL: <https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/water-use-and-environmental-pressures/uwwtd/interactive-maps/urban-waste-water-treatment-maps-3>

¹⁶ Consolidated text: Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control) (Recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02010L0075-20110106>

¹⁷ Consolidated text: Council Directive of 12 June 1986 on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture (86/278/EEC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01986L0278-20220101>

¹⁸ Council Directive of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (91/676/EEC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1561542776070&uri=CELEX:01991L0676-20081211>

планом дій із циклічної економіки для чистішої та конкурентоспроможної Європи¹⁹; Планом дій ЄС «Шлях до здорової планети для всіх: до нульового забруднення повітря, води та ґрунту»²⁰.

У пояснювальній записці до пропозиції Єврокомісії до Директиви Європейського Парламенту та Ради про очистку міських стічних вод зазначається, що поглиблена оцінка Директиви 91/271/ЄЕС була завершена в 2019 році (далі – Оцінка) та підтвердила, що її впровадження призвело до значного скорочення викидів забруднюючих речовин. По всьому ЄС стічні води з приблизно 22 000 агломерацій, які забруднюють близько 520 млн населення, очищуються в централізованих системах. Частка домогосподарств, підключених до очисних споруд, в Європі є різною. Наприклад, у державах західної і центральної Європи така частка становить 97 %. У державах південної, південно-східної та східної Європи – показник, як правило, нижчий, хоча за останні 10 років він зріс і досяг приблизно 70 %. Вплив стічних вод на якість озер, річок і морів ЄС є видимим і відчутним. Однією з ключових причин ефективності Директиви 91/271/ЄЕС, за даними Оцінки, є простота її вимог, що дозволяє легко забезпечити її виконання. 98 % стічних вод ЄС збираються належним чином і 92 % належним чином очищуються, навіть якщо обмежена кількість держав-членів все ще мають труднощі з досягненням повної відповідності. Європейські фонди надають суттєву підтримку в допомозі державам-членам ЄС здійснити необхідні інвестиції. У середньому щороку 2 млрд євро спрямовуються на інвестиції у водопостачання та водовідведення в ЄС. Операторами водовідведення є переважно державні компанії (60 %), але ними також можуть бути і приватні компанії, що працюють на компетентний державний орган, або компанії змішаного типу²¹.

Водночас Оцінка визначила три групи проблем, що залишилися і є основною причиною для перегляду Директиви 91/271/ЄЕС, а саме:

1) забруднення з міських джерел. Директива 91/271/ЄЕС зосереджена на забрудненні з побутових джерел, які збираються та очищаються на централізованих очисних спорудах. Менше уваги приділяється іншим джерелам міського забруднення, які зараз стають домінуючими (малі міста з населенням менше 2 000 осіб, децентралізовані об'єкти, забруднення дощовими водами). Граничні значення для очищення деяких забруднювачів на сучасному етапі застаріли порівняно з технічним прогресом, досягнутим з 1991 року, і з'явилися нові забруднювачі, такі як мікропластик або мікрозабруднювачі, які можуть бути шкідливими для навколишнього природного середовища або здоров'я населення вже при дуже низькому рівні концентрації;

¹⁹ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>

²⁰ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil'. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0400&qid=1623311742827>

²¹ Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL concerning urban wastewater treatment (recast) COM/2022/541 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0541>

2) узгодження Директиви 91/271/ЄЕС з Європейською зеленою угодою: боротьба зі зміною клімату, посилення циклічності економіки ЄС та зменшення деградації навколишнього природного середовища. У секторі водовідведення необхідні додаткові зусилля для скорочення викидів парникових газів (34,45 млн тон CO²/рік – близько 0,86 % від загального обсягу викидів в ЄС), зменшення енергоспоживання (близько 0,8 % від загального обсягу енергоспоживання в ЄС) та підвищення циклічності шляхом покращення управління осадом (зокрема, шляхом кращого вилучення азоту та фосфору й, можливо, цінних органічних речовин) і збільшення безпечного повторного використання очищеної води;

3) недостатній та нерівномірний рівень управління. Рівень ефективності та прозорості роботи операторів сильно відрізняється один від одного, а також не застосовується достатньою мірою принцип «забруднювач платить». Методи моніторингу та звітності можна було б покращити, зокрема шляхом подальшої діджиталізації²².

У зв'язку із зазначеним у рамках майбутнього перегляду Директиви 91/271/ЄЕС пропонується, серед іншого: розширити сферу її дії на агломерації з населенням понад 1000 осіб; для зменшення забруднення дощовими водами запровадити інтегровані плани управління водними ресурсами в усіх великих агломераціях; встановити суворіші граничні значення для очищення азоту та фосфору; встановити нові граничні значення для мікрозабруднювачів, які потребують додаткового очищення; утворити систему розширеної відповідальності виробника, спрямованої на фармацевтичні засоби й засоби особистої гігієни – два основні джерела шкідливих мікрозабруднювачів тощо.

Продемонструємо результати національного транспонування Директиви 91/271/ЄЕС на прикладі держав, які мають один із найвищих (Німеччина) та один із найнижчих (Румунія) показників очищення стічних вод серед держав-членів ЄС.

100 % міських стічних вод у **Німеччині** очищаються відповідно до вимог Директиви 91/271/ЄЕС, що є показником вище середнього по ЄС і складає 76 %²³ (Рис. 2).

Стічні води генеруються домогосподарствами та в певних галузях промисловості у 3913 агломераціях, кількість очисних споруд складає 3796 одиниць. Відведення стічних вод регламентується окремим розділом Федерального Закону Німеччини про водні ресурси²⁴ (далі – Закон про водні ресурси); спеціальні вимоги до скидання стічних вод, а також вимоги до будівництва, експлуатації та використання споруд для очищення стічних вод викладені в Постанові про вимоги до скидання стічних вод у водойми²⁵. У Німеччині заборонено скидати неочищені стічні води в річки та озера незалежно від того, чи надходять вони з домашніх господарств, підприємств чи

²² Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL concerning urban wastewater treatment (recast) COM/2022/541 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0541>

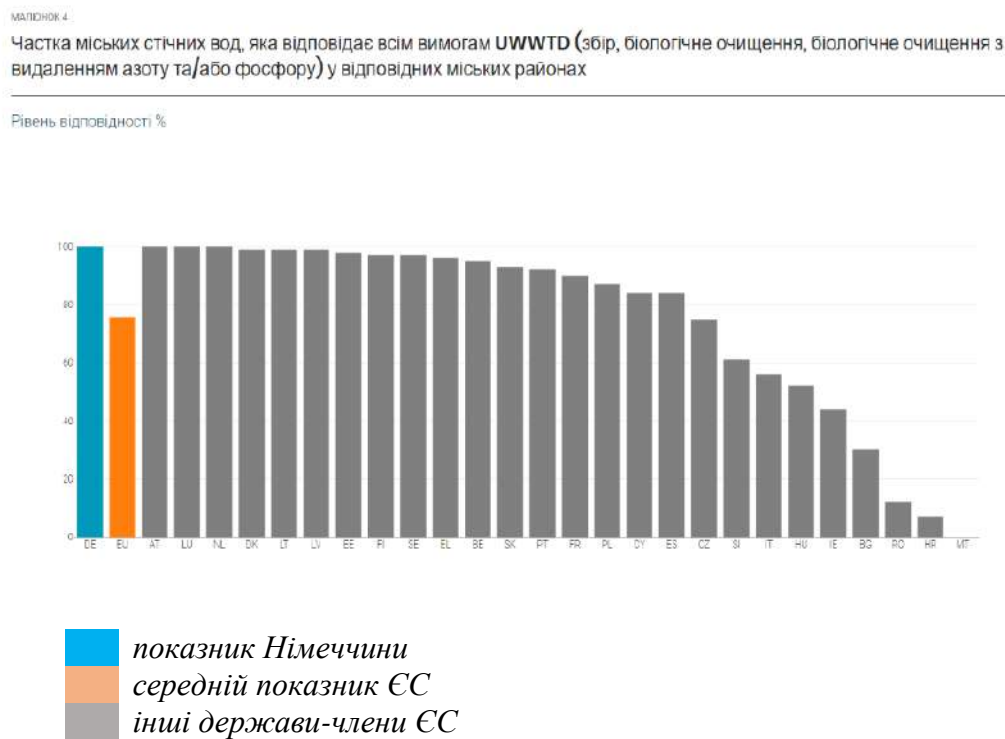
²³ Country profiles on urban waste water treatment. Germany. Overview: urban waste water production and its treatment. URL: <https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/germany>

²⁴ Gesetz zur Ordnung des Wasserhaushalts. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/whg_2009/BJNR258510009.html

²⁵ Verordnung über Anforderungen an das Einleiten von Abwasser in Gewässer. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/abwv/BJNR056610997.html>

великих промислових підприємств. Закон про водні ресурси передбачає, що забруднюючі речовини мають бути зменшені настільки, наскільки це дозволяє сучасний рівень техніки.

Рис. 2. Частка міських стічних вод, яка відповідає вимогам Директиви 91/271/ЄЕС²⁶

Законом Німеччини про податок на стічні води²⁷ передбачено також сплату податку за прямий скид стічних вод у водойму. Цей податок є першим загальнонаціональним екологічним податком. Розмір збору залежить від кількості та шкідливості речовин і складає 35,79 євро за кожен одиницю забруднення.

Показник очищених міських вод **Румунії** відповідно до вимог Директиви 91/271/ЄЕС є одним із найнижчих серед держав-членів ЄС і складає лише 12 %²⁸ (Рис. 3). Кількість очисних споруд – 642 одиниці.

²⁶ Country profiles on urban waste water treatment. Germany. Overview. URL: <https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/germany>

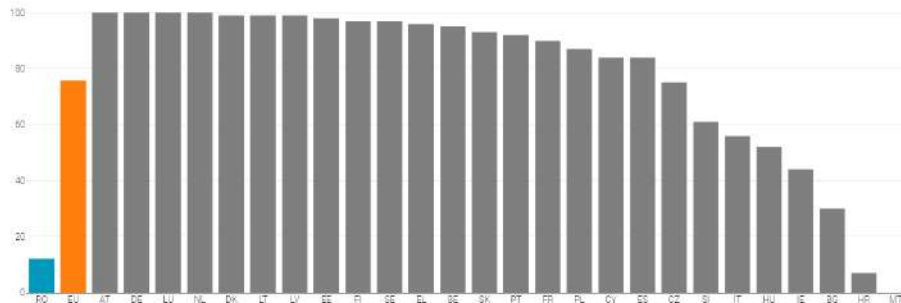
²⁷ Gesetz über Abgaben für das Einleiten von Abwasser in Gewässer. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/abwag/BJNR027210976.html>

²⁸ Country profiles on urban waste water treatment. Romania. Overview: urban waste water production and its treatment. URL: <https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/romania>

Рис. 3. Частка міських стічних вод, яка відповідає вимогам Директиви 91/271/ЄЕС²⁹

МАЛЮНОК 4
Частка міських стічних вод, яка відповідає всім вимогам UWWTD (збір, біологічне очищення, біологічне очищення з видаленням азоту та/або фосфору) у відповідних міських районах

Рівень відповідності %

показник Румунії
середній показник ЄС
інші держави-члени ЄС

Режим водокористування, що включає скидання у водні ресурси після використання стічних вод, регламентується Законом Румунії про воду³⁰. Урядом Румунії³¹ затверджено технічні норми збору, очищення та скидання міських стічних вод NTPA-011, нормативи щодо умов скидання стічних вод у каналізаційні мережі населених пунктів та безпосередньо на очисні споруди, нормативи щодо встановлення лімітів забруднюючих речовин промислових і міських стічних вод при скиданні в природні водоприймачі. Наказом Міністра вод та лісів Румунії затверджено Порядок надання, внесення змін та скасування водогосподарського дозволу, оцінки впливу на водні об'єкти³².

Відповідно до норм Закону Румунії про воду з метою охорони водних ресурсів заборонено: введення в експлуатацію нових господарських об'єктів або розвиток існуючих, введення в експлуатацію нових житлових комплексів, впровадження модифікованих виробничих технологій на існуючі господарські об'єкти, що підвищують ступінь завантаження стічних вод, без одночасного введення в експлуатацію мереж стоків та очисних споруд або без проведення інших робіт і заходів для забезпечення дотримання скинутими стічними водами положень дозволу на водне господарство; скидання стічних вод у підземні води, природні чи штучні водосховища, озера, ставки тощо. Водокористувачі, розташовані на території населених пунктів або на промислових майданчиках, можуть скидати стічні води в комунальні каналізаційні мережі або в мережі

²⁹ Country profiles on urban waste water treatment. Romania. Overview: urban waste water production and its treatment URL: <https://water.europa.eu/freshwater/countries/uwwt/romania>

³⁰ Legea apelor nr. 107/1996. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/8565>

³¹ NORME TEHNICE din 28 februarie 2002 (*actualizate*) privind colectarea, epurarea și evacuarea apelor uzate urbane, NTPA-011**). URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/34652>

³² PROCEDURĂ ȘI COMPETENȚE din 4 iulie 2019 de emitere, modificare și retragere a avizului de gospodărire a apelor, inclusiv procedura de evaluare a impactului asupra corpurilor de apă. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/216744>

промислових майданчиків тільки за згодою та на умовах, встановлених власником цих мереж, і лише за умови, що очисні споруди відповідних муніципалітетів або промислових майданчиків мають необхідний технологічний профіль і наявні потужності. У всіх випадках попереднє очищення стічних вод цими користувачами є обов'язковим. Місцеві органи влади зобов'язані забезпечити ефективне управління водою, що розподіляється в населених пунктах, а також збір дощової води, каналізацію та очищення стічних вод³³.

Таким чином, основним правовим актом ЄС, спрямованим на захист здоров'я людини та навколишнього природного середовища від впливу неочищених міських стічних вод, є Директива Ради від 21 травня 1991 року про очистку міських стічних вод (91/271/ЄЕС). У 2022 році розроблено пропозиції Єврокомісії до Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо очищення міських стічних вод. Досвід зарубіжних держав щодо результатів транспонування вимог Директиви 91/271/ЄЕС свідчить, що показник очищення стічних вод серед держав-членів ЄС може суттєво відрізнятись, як от в Німеччині він складає 76 %, а в Румунії – 12 %.

3. Акти права ЄС стосовно впровадження водної політики Союзу

Водна політика є складовою політики із захисту навколишнього природного середовища ЄС. Основні рамки та цілі водної політики в Євросоюзі в частині захисту внутрішніх поверхневих вод, перехідних вод, прибережних вод та підземних вод із 2000 року регламентує Водна рамкова директива³⁴ (далі – ВРД).

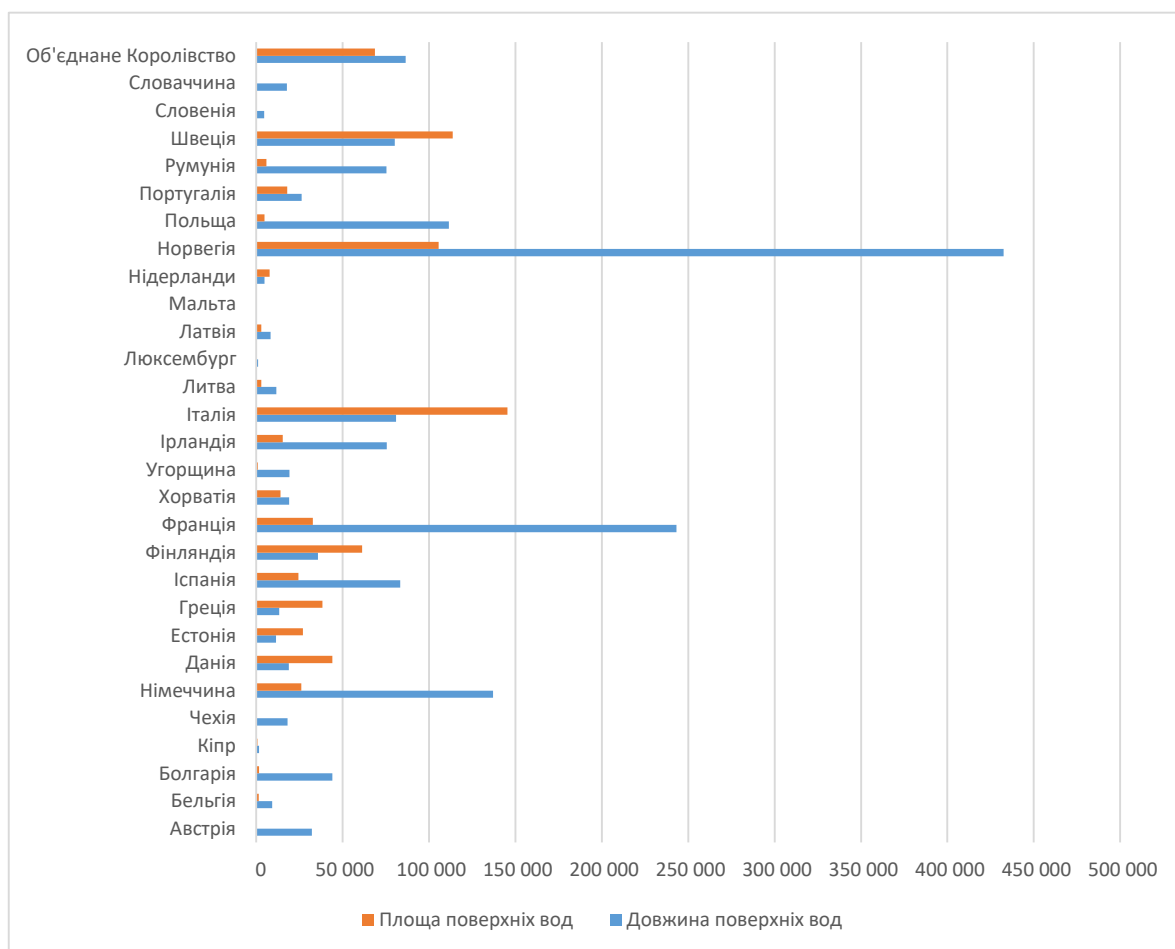
Розміри поверхневих водних об'єктів (озеро, водосховище, потоки, річка або канал, частина потоку, річки або каналу, перехідні води або ділянка прибережної води) держав Європи наведені на Рис. 4³⁵.

³³ Legea apelor nr. 107/1996. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/8565>

³⁴ Consolidated text: Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02000L0060-20141120>

³⁵ Delineation of surface water bodies. URL: <https://water.europa.eu/freshwater/data-maps-and-tools/water-framework-directive-surface-water-data-products/delineation-surface-water>

Рис. 4. Розміри поверхневих водних об'єктів держав Європи

Значущість ВРД полягає у такому:

- запобігає подальшому погіршенню, захищає й покращує стан водних екосистем, а також наземних екосистем та водно-болотних угідь, які безпосередньо залежать від таких водних екосистем, у зв'язку з їх водними потребами;

- сприяє сталому водокористуванню, що ґрунтується на довгостроковому захисті доступних водних ресурсів;

- має на меті вдосконалений захист і покращення водного середовища, серед іншого, за допомогою конкретних заходів для поступового зменшення обсягів скидів, викидів та витоків пріоритетних речовин та усунення або поетапного припинення скидів, викидів та витоків пріоритетних небезпечних речовин;

- забезпечує поступове зменшення обсягів забруднення підземних вод і запобігає їх подальшому забрудненню;

- сприяє пом'якшенню наслідків паводків та посух.

Таким чином, ВРД забезпечує комплексний підхід до управління водними ресурсами, поважаючи цілісність екосистем, у тому числі шляхом регулювання окремих забруднювачів і встановлення відповідних нормативних стандартів.

Ключові цілі ВРД викладені у статті 4, яка, серед іншого, містить вимоги для держав-членів використовувати свої Плани управління річковими басейнами (ПУРБ) та Програми заходів для захисту і, за необхідності, відновлення водних об'єктів із метою досягнення належного стану – як хімічного, так і екологічного – та запобігання погіршенню стану таких об'єктів. Додатки до ВРД містять

детальну інформацію, наприклад, щодо вимог до моніторингу, критеріїв оцінки стану водних об'єктів та змісту ПУРБ.

ВРД супроводжується двома так званими дочірніми директивами про якість і кількість підземних вод (Директива 2006/118/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про захист підземних вод від забруднення та погіршення³⁶ (далі – Директива 2006/118/ЄС) і про якість поверхневих вод (Директива 2008/105/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року про стандарти якості навколишнього середовища у сфері водної політики, що вносить зміни та згодом скасовує Директиви Ради 82/176/ЄЕС, 83/513/ЄЕС, 84/156/ЄЕС, 84/491/ЄЕС, 86/280/ЄЕС, та про внесення змін до Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради³⁷ (далі – Директива 2008/105/ЄС). У Додатку X до ВРД міститься перелік речовин, які держави-члени повинні контролювати в поверхневих водах, але стандарти для них встановлені в Директиві 2008/105/ЄС і повинні бути дотримані для досягнення належного хімічного стану поверхневих вод відповідно до статті 4 ВРД. ВРД також вимагає від держав-членів встановлення і дотримання стандартів для речовин, що є предметом національного занепокоєння, тобто забруднювачів, характерних для річкових басейнів, моніторинг яких сприяє оцінці екологічного стану.

Вищенаведені директиви доповнюють водне законодавство ЄС, наприклад, Директиву (ЄС) 2020/2184 Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2020 року про якість води, призначеної для споживання людиною (перероблена)³⁸, Директиву 91/271/ЄЕС, Рамкову Директиву морської стратегії (Директива 2008/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року про встановлення рамок заходів для діяльності громади у сфері морської екологічної політики³⁹); Директиву 2006/7/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 року щодо управління якістю води для купання та скасування Директиви 76/160/ЄЕС⁴⁰; Директиву 2007/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2007 року про оцінку та управління ризиками повеней⁴¹; Директиву Ради від 12 грудня 1991 року щодо

³⁶ Directive 2006/118/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the protection of groundwater against pollution and deterioration. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006L0118-20140711>

³⁷ Consolidated text: Directive 2008/105/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on environmental quality standards in the field of water policy, amending and subsequently repealing Council Directives 82/176/EEC, 83/513/EEC, 84/156/EEC, 84/491/EEC, 86/280/EEC and amending Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0105-20130913>

³⁸ Directive (EU) 2020/2184 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2020 on the quality of water intended for human consumption (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020L2184>

³⁹ Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0056-20170607>

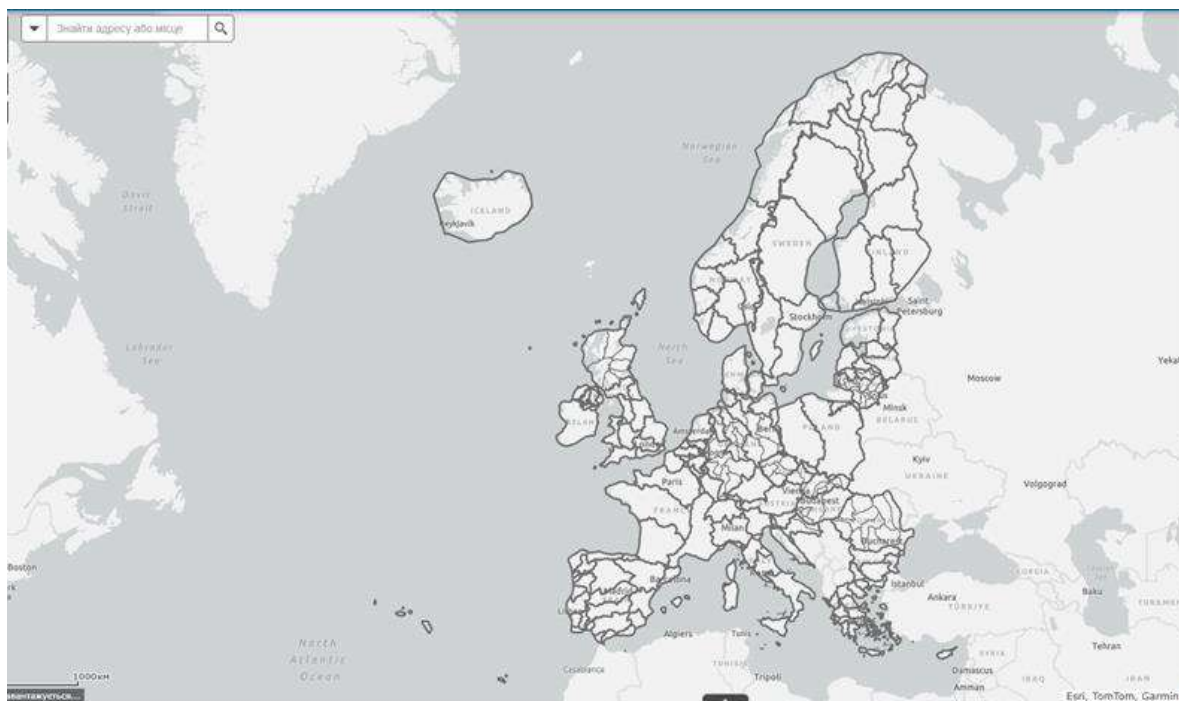
⁴⁰ Directive 2006/7/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 concerning the management of bathing water quality and repealing Directive 76/160/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006L0007-20140101>

⁴¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/60/ES z 23. októbra 2007 o hodnotení a manažmente povodňových rizik. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02007L0060-20071106>

захисту вод від забруднення нітратами із сільськогосподарських джерел (91/676/ЄЕС)⁴².

Ключовим інструментом впровадження ВРД є плани управління річковими басейнами. На Рис. 5 відображена карта ВРД, яка містить інформацію з ПУРБ, наданими державами-членами ЄС, Ісландією, Норвегією та Великою Британією відповідно до статті 13 ВРД. Карта включає райони річкових басейнів, поверхневі водні об'єкти (категорія водного об'єкта, екологічний статус або потенціал та хімічний статус), підземні водні об'єкти (тип водоносного горизонту, кількісний статус та хімічний статус), а також місця моніторингу)⁴³.

Рис. 5. Карта планів управління річковими басейнами

У контексті порівняльних підходів до імплементації вимог водного законодавства ЄС державами-членами доцільно, на наш погляд, навести приклади Німеччини, Швеції та Італії, частки поверхневих водних об'єктів яких є одними з найбільших в Європі.

Вимоги ВРД імplementовано в **німецьке законодавство** єдиними федеральними актами: Законом про воду⁴⁴, Постановою про поверхневі води⁴⁵, Постановою про захист підземних вод⁴⁶, Розпорядженням про систему поводження з речовинами, що забруднюють воду⁴⁷.

⁴² Council Directive of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (91/676/EEC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1561542776070&uri=CELEX:01991L0676-20081211>

⁴³ The Water Framework Directive map (WISE). URL: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/explore-interactive-maps/water-framework-directive-2nd-rbmp>

⁴⁴ Gesetz zur Ordnung des Wasserhaushalts. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/whg_2009/BJNR258510009.htm

⁴⁵ Verordnung zum Schutz der Oberflächengewässer. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ogewv_2016/BJNR137310016.html

⁴⁶ Verordnung zum Schutz des Grundwassers. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/grwv_2010/BJNR151300010.html

⁴⁷ Verordnung über Anlagen zum Umgang mit wassergefährdenden Stoffen. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/awsv/BJNR090500017.html>

Відповідно до статті 72 Основного закону Німеччини⁴⁸ у сфері конкуруючого законодавства федеральні землі мають право приймати закони доти, доки Федеральний уряд не здійснив свої законодавчі повноваження за законом. Якщо Федеральний уряд скористався своєю законодавчою компетенцією, то землі можуть законодавчо ухвалювати окремі положення, що відхиляються від федерального закону у сфері водного балансу (без норм, пов'язаних із речовинами чи рослинами). У даному випадку у відносинах між федеральним і земельним законодавством пріоритет має останній прийнятий закон.

Федеральним урядом Німеччини в березні 2023 року затверджено Національну водну стратегію⁴⁹ як комплексну стратегію управління життєво важливими водними ресурсами на період до 2050 року. Основні розділи Національної водної стратегії включають: захист, відновлення природного водного балансу та запобігання нестачі води; впровадження водосумісного та адаптованого до клімату землекористування в сільській та міській місцевості; подальший розвиток сталого управління водними ресурсами – досягнення та забезпечення належного стану; розвиток водної інфраструктури з урахуванням клімату – запобігання надзвичайним ситуаціям і забезпечення водопостачання; поєднання кругообігу води, енергії та речовин; зміцнення ефективного управління, оптимізація нормативно-правової бази та забезпечення фінансування; більш інтенсивний захист морських районів; підвищення обізнаності про воду як ресурс; стійкий захист глобальних водних ресурсів. Програма дій до Національної водної стратегії містить близько 80 конкретних заходів.

У **Швеції** стандарти якості навколишнього природного середовища та управління якістю навколишнього природного середовища, у тому числі водних ресурсів, регламентовані: Екологічним Кодексом⁵⁰ (розділ 5); Положенням про управління якістю водного середовища⁵¹, яке розмежовує водні акваторії, установлює повноваження державних органів, порядок проведення картографування, аналізу, моніторингу стандартів якості тощо; Регламентом з інструкціями для повітових адміністративних рад⁵²; нормативними актами Шведського управління морського та водного господарства⁵³.

Швеція поділена на п'ять водних округів, і окружна рада в кожному з них виконує функції так званого водного органу. Водним органом ухвалюються екологічні стандарти якості води. Шведське управління морського та водного господарства підтримує водні органи шляхом надання вказівок і видання обов'язкових правил, а також звітує про роботу ЄС. Керівним і регулюючим органом щодо підземних вод є Геологічна служба Швеції. Роботи з управління водними ресурсами у Швеції відбуваються циклами по шість років. Наприкінці

⁴⁸ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gg/art_72.html

⁴⁹ Nationale Wasserstrategie. URL: <https://www.bmuv.de/publikation/nationale-wasserstrategie>

⁵⁰ Miljöbalk (1998:808). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/Miljobalk-1998808_sfs-1998-808/#K5

⁵¹ Vattenförvaltningsförordning. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/_sfs-2004-660/

⁵² Förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/Forordning-2007825-med-lans_sfs-2007-825/

⁵³ Om vattenmyndigheterna. URL: <https://www.vattenmyndigheterna.se/om-vattenmyndigheterna.html>

кожного періоду водні органи кожного водного округу представляють план управління на наступні шість років. Програма дій водних органів містить опис того, що органи влади та муніципалітети повинні зробити для досягнення вищих стандартів якості навколишнього природного середовища. Кожен шестирічний період починається з картографування води на основі існуючих даних моніторингу та інших документів. Згодом ця основа використовується для оцінки та класифікації стану води і її впливу на здоров'я, визначення стандартів якості навколишнього природного середовища й заходів, які необхідно вжити для досягнення хорошої якості води.

Італія транспонувала ВРД у 2006 році. На сучасному етапі нове екологічне італійське законодавство базується на Законодавчому декреті № 152⁵⁴, який регламентує захист вод від забруднення та управління водними ресурсами. Крім того, задля імплементації Директиви 2006/118/ЄС ухвалено Законодавчий декрет № 30⁵⁵ щодо захисту підземних вод від забруднення та погіршення їх стану й Наказ Міністерства довкілля і захисту територій моря № 100, яким визначено критерії для видачі дозволу на поповнення або штучне збільшення підземних вод⁵⁶.

В Італії запроваджено інтегрований підхід до охорони вод, що передбачає управління водами в масштабі басейну та/або гідрографічного району (групи кількох басейнів) із метою захисту всього водного масиву. Відповідно до статті 64 Законодавчого декрету № 152 уся національна територія, включаючи менші острови, поділяється на 7 гідрографічних округів, що складаються, своєю чергою, із районів річкових басейнів, для кожного з яких передбачено створення районного басейнового управління, відповідального за розробку проекту плану управління. План управління є ключовим інструментом, за допомогою якого повинні бути реалізовані законодавчі положення. Він приймається для кожного району річкового басейну і є витягом із Плану районного басейну. План районного басейну (басейновий план) є територіальним планом, нормативним і техніко-оперативним інструментом, за допомогою якого плануються та програмуються дії і правила використання для збереження, захисту і підвищення цінності ґрунтів, правильного використання води, виходячи із фізичних та екологічних характеристик відповідної території. Крім того, Законодавчий декрет № 152 встановлює подальші зобов'язання щодо планування, покладаючи на регіони обов'язок скласти план екологічного захисту своєї території.

Після завершення необхідних консультацій та етапів участі громадськості плани управління річковими басейнами були прийняті для шести з восьми округів, визначених у межах національної території: округ Падано, район Східних Альп, район Північних Апеннін, пілотний гідрографічний район Серкіо,

⁵⁴ DECRETO LEGISLATIVO 3 aprile 2006, n. 152. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2006-04-03;152>

⁵⁵ DECRETO LEGISLATIVO 16 marzo 2009, n. 30 Attuazione della direttiva 2006/118/CE, relativa alla protezione delle acque sotterranee dall'inquinamento e dal deterioramento. (09G0038). URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2009-03-16;30>

⁵⁶ Regolamento recante criteri per il rilascio dell'autorizzazione al ravvenamento o all'accrescimento artificiale dei corpi idrici sotterranei al fine del raggiungimento dell'obiettivo di qualità, ai sensi dell'articolo 104, comma 4-bis, del decreto legislativo 3 aprile 2006, n. 152. URL: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2016/06/13/16G00111/sg>

Центральні Апенніни, Південні Апенніни. Для решти районів Сицилії та Сардинії планування здійснено на регіональному рівні⁵⁷.

Отже, політика ЄС із захисту навколишнього природного середовища включає водну політику, основні рамки та цілі якої регламентовані Водною рамковою директивою. Цим програмним документом забезпечено комплексний підхід до управління водними ресурсами, включаючи регулювання окремих забруднювачів і встановлення відповідних нормативних стандартів.

Аналіз законодавства деяких держав-членів ЄС (Німеччини, Швеції, Італії) свідчить, що вони повною мірою транспонували ВРД у національне законодавство та активно підтримують політику ЄС в означеній сфері, впровадили плани управління річковими басейнами, а також систему охорони поверхневих і внутрішніх вод від забруднень.

4. Європейська зелена угода

Відповідно до статті 191 Договору про функціонування Європейського Союзу політика ЄС щодо навколишнього середовища повинна сприяти досягненню таких цілей, як збереження, захист і поліпшення якості навколишнього природного середовища, захист здоров'я людини, бережливе та раціональне використання природних ресурсів, сприяння заходам на міжнародному рівні для вирішення регіональних або всесвітніх екологічних проблем, зокрема стосовно боротьби зі зміною клімату⁵⁸.

Європейський Союз ухвалив 11 грудня 2019 року Європейську зелену угоду (Green Deal) як набір політичних ініціатив Європейської Комісії із зеленого курсу. Їх головна мета – зробити Європу вуглецево нейтральною до 2050 року, забезпечивши при цьому зростання всіх сфер економіки, насамперед, енергетичної, промислової і транспортної. Досягти мети планується завдяки подальшому розвитку альтернативних джерел енергії та «зеленому» водню.

Попри те, що Green Deal – стратегія ЄС, її дію відчують не лише держави-члени ЄС. Документ частково має вплив і на зовнішню політику. Україна як кандидат на вступ до ЄС має уважно стежити за кліматичним порядком денним Європи, адже зміни клімату мають глобальний характер і не обмежені національними кордонами. ЄС може використати свій вплив, досвід і фінансові ресурси для мобілізації своїх сусідів та партнерів, щоб вони стали на шлях сталого розвитку. Мета ЄС – пришвидшити декарбонізацію економік шляхом запровадження «вуглецевого податку» та торгівлі квотами на викиди CO₂.

Так, спеціальним податком обкладатиметься продукція, під час виробництва якої використовується значна частка вуглецевої енергії. Що стосується квот, то держава, яка виділяє менше CO₂, зможе продавати квоту на викиди більш «забрудненій» державі, а виручені гроші спрямовувати на подальший розвиток безвуглецевої економіки. Тому уявляється дуже вірогідним, що Україна також підпаде під «вуглецевий податок» (Регламент (ЄС) 2023/956 Європейського Парламенту та Ради від 10 травня 2023 року про встановлення

⁵⁷ Stato delle attività ed elaborati del Piano di Gestione delle Acque. URL: <https://www.mase.gov.it/pagina/stato-delle-attivita-ed-elaborati-del-piano-di-gestione-delle-acque>

⁵⁸ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

механізму вуглецевого прикордонного коригування⁵⁹) у разі відмови дотримуватися основних принципів Green Deal.

Європейська зелена угода⁶⁰ передбачає: досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року; постачання чистої, доступної та безпечної енергії; мобілізацію промисловості для чистої економіки замкнутого циклу; будівництво та реконструкцію енерго- та ресурсозберігаючим способом; прискорення переходу до стійкої та розумної мобільності; розробку справедливої, здорової та екологічно чистої системи харчування; відновлення екосистем і біорізноманіття; прагнення до нульового забруднення навколишнього природного середовища без токсичних речовин, а також включення сталого розвитку в усі політики ЄС.

Пріоритети сталого переходу до кліматичної нейтральності всієї Європи до 2050 року мають спричинити поступову трансформацію економіки та суспільства й передбачають розробку / перегляд правових рамок, стратегій і планів дій у законодавстві ЄС із подальшою імплементацією державами-членами.

14 червня 2021 року набув чинності Європейський кліматичний закон⁶¹, а через місяць було ухвалено пакет законодавчих ініціатив під назвою «Fit for 55 package⁶²» (далі – Пакет Fit for 55), спрямований на приведення політик ЄС щодо клімату, енергії, транспорту, землекористування та оподаткування у відповідність до вимог цього Закону для досягнення скорочення викидів парникових газів на 55 % до 2030 року (порівняно з рівнем 1990 року). У Пакеті Fit for 55 одне з провідних місць займає відновлювана енергетика, зокрема він включає пропозицію щодо перегляду Директиви про відновлювану енергетику⁶³.

Основний відсоток викидів парникових газів у ЄС припадає на виробництво та споживання енергії. Тому в Європі заохочують альтернативні джерела енергії, паралельно закриваючи вугільні шахти й поступово виводячи вугільні електростанції з експлуатації. Житловий сектор, який споживає близько 40 % всієї енергії в ЄС, також планується трансформувати шляхом мотивування приватних споживачів і бізнесу ремонтувати / переобладнувати будівлі для зниження енерговитрат.

Близько чверті всіх викидів CO₂ припадає на транспорт. Вже зараз в Європі є проекти з опалювання будинків воднем, а кілька держав вже замінюють транспорт на електрокари та авто з водневими паливними елементами. Є ідея також у майбутньому заборонити продаж нових авто з двигунами внутрішнього згоряння.

⁵⁹ Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R0956&qid=1706535941975>

⁶⁰ The European Green Deal. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=___COM%3A2019%3A640%3AFIN

⁶¹ Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>

⁶² Fit for 55. The European climate law makes reaching the EU's climate goal of reducing EU emissions by at least 55% by 2030 a legal obligation. EU countries are working on new legislation to achieve this goal and make the EU climate-neutral by 2050. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

⁶³ Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast.). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG&toc=OJ:L:2018:328:TOC

Ключові аспекти, на які направлена Green Deal:

1. Зменшення вуглецевого сліду. Кліматичний цільовий план ЄС до 2030 року⁶⁴ має на меті скоротити викиди парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 року. Щоб досягти цієї мети, викиди мають бути скорочені в усіх секторах – від промисловості та енергетики до транспорту й сільського господарства. Слід зазначити, що правовою основою у сфері сприяння скороченню викидів парникових газів у результативний за витратами та економічно ефективний спосіб є Директива Європейського Парламенту та Ради 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів у межах Союзу та внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС⁶⁵ та низка пов'язаних регламентів, а саме: Делегований Регламент Комісії (ЄС) 2023/2904 від 25 жовтня 2023 року про внесення змін до Делегованого Регламенту (ЄС) 2019/1122, що доповнює Директиву 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо функціонування Реєстру ЄС⁶⁶; Делегований Регламент Комісії (ЄС) 2023/2830 від 17 жовтня 2023 року, що доповнює Директиву 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради, встановлюючи правила щодо термінів, адміністрування та інших аспектів проведення аукціонів із продажу квот на викиди парникових газів⁶⁷; Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) 2023/2606 від 22 листопада 2023 року про внесення змін до Імплементативного Регламенту (ЄС) 2020/1001, що встановлює детальні правила застосування Директиви 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо функціонування Фонду модернізації, який підтримує інвестиції в модернізацію енергетичних систем та підвищення енергоефективності деяких держав-членів⁶⁸; Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) 2023/2441 від 31 жовтня 2023 року⁶⁹, що встановлює правила застосування Директиви 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо змісту та формату планів кліматичної нейтральності, необхідних для надання безкоштовного розподілу квот на викиди; низка інших актів.

⁶⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Stepping up Europe's 2030 climate ambition Investing in a climate-neutral future for the benefit of our people. COM/2020/562 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0562>

⁶⁵ Директива Європейського Парламенту і Ради 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року про встановлення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів...:Rada.gov.ua. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012-03#Text

⁶⁶ Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2904 of 25 October 2023 amending Delegated Regulation (EU) 2019/1122 supplementing Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council as regards the functioning of the Union Registry: Eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2904&qid=1706013223816>

⁶⁷ Commission Delegated Regulation (EU) 2023/2830 of 17 October 2023 supplementing Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council by laying down rules on the timing, administration and other aspects of auctioning of greenhouse gas emission allowances: Eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2830&qid=1706013223816>

⁶⁸ Commission Implementing Regulation (EU) 2023/2606 of 22 November 2023 amending Implementing Regulation (EU) 2020/1001 laying down detailed rules for the application of Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council as regards the operation of the Modernisation Fund supporting investments to modernise the energy systems and to improve energy efficiency of certain Member States: Eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2606&qid=1706013223816>

⁶⁹ Commission Implementing Regulation (EU) 2023/2441 of 31 October 2023 laying down rules for the application of Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council as regards the content and format of climate-neutrality plans needed for granting free allocation of emission allowances. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2441&qid=1706627569103>

2. Чиста енергія. За допомогою NextGenerationEU ЄС прагне допомагати державам-членам ЄС перейти на використання чистої енергії, переважно з відновлюваних джерел, які є безпечними та доступними, зробити приватні будинки та громадські будівлі більш енергоефективними й допомогти більшій кількості людей дозволити собі опалювати свої домівки. Зелені та цифрові технології дозволять модернізувати європейські міста так, щоб вони були розумними, з енергоефективним опаленням та освітленням, інноваційними системами міського водопостачання і утилізації відходів.

3. Більш екологічний транспорт. Ці інвестиції не лише допоможуть ЄС досягти кліматичних цілей, але й створять «зелені» робочі місця, зміцнять економіку та допоможуть покращити якість життя всіх європейців.

4. Захист навколишнього природного середовища. Кліматичні дії лежать в основі Європейської зеленої угоди. Фінансування NextGenerationEU допомагає досягти амбітної мети ЄС – стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Це дозволить подолати наслідки зміни клімату і зберегти природне середовище Європи, водночас допомагаючи розвивати стійку, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку.

5. Стале споживання – вдосконалення управління відходами й запуск циркулярної економіки (від пластику та текстилю до батарейок і транспортних засобів).

6. Стратегія «Від лану до виделки», що лежить в основі Європейської зеленої угоди, передбачає надання всім європейцям доступу до безпечних, поживних, екологічно чистих продуктів харчування за доступними цінами.

7. Сільське господарство та рибальство. Передбачає запровадження органічного сільського господарства, що допоможе зменшити вуглецевий слід продуктів харчування, захистити довкілля і зберегти біорізноманіття. Підтримка сталого рибальства та аквакультури сприятиме розвитку «блакитної» економіки.

На виконання Плану відновлення та стійкості ЄС (Recovery and resilience plan, RRP) або NextGenerationEU⁷⁰ Регламентом (ЄС) 2021/241 Європейського Парламенту та Ради⁷¹ (набрав чинності 19 лютого 2021 року) було створено Фонд відновлення та стійкості. Фонд відновлення та стійкості надає фінансову підтримку для впровадження реформ та інвестицій. Він підтримує економічне відновлення і впровадження стійких реформ та інвестицій, що сприяють розвитку, зокрема для просування «зеленого» та цифрового переходу, одночасно посилюючи стійкість і потенційне зростання економік держав-членів. Варто зазначити, що щонайменше 30 % Плану відновлення NextGenerationEU та семирічного бюджету ЄС виділено на боротьбу зі зміною клімату та підтримку зелених проектів.

Рішенням (ЄС) 2022/591 Європейського Парламенту та Ради від 6 квітня 2022 року про Загальну програму дій Союзу з охорони навколишнього природного середовища до 2030 року визначено, що Європейська зелена угода має реалізовуватися в контексті економіки добробуту, де зростання є

⁷⁰ NextGenerationEU. European Commission. URL: https://next-generation-eu.europa.eu/recovery-and-resilience-facility_en

⁷¹ Regulation (EU) 2021/241 of the European Parliament and of the Council of 12 February 2021 establishing the Recovery and Resilience Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0241&qid=1706626283153>

відновлювальним і забезпечуються системні зміни, де визнається, що добробут і процвітання наших суспільств залежать від стабільного клімату, здорового довкілля та процвітаючих екосистем (п. 16 преамбули)⁷².

Розглянемо досвід зарубіжних держав щодо стану та порядку вжиття заходів для реалізації політики ЄС у частині природозбереження. Заходи щодо впровадження Європейської зеленої угоди в **Німеччині** здійснюються в рамках реалізації Плану відновлення та стійкості⁷³ (Germany's recovery and resilience plan, далі – RRP). У сфері кліматичної та екологічної політики він, зокрема, включає декарбонізацію промисловості. Скорочення викидів парникових газів також вимагає, щоб Німеччина зробила свій транспортний сектор більш стійким і оновила свій житловий фонд для підвищення його енергоефективності.

Ключовими заходами розділу Зелений курс⁷⁴ RRP у 2022–2023 роках є виділення:

3,3 млрд євро – на декарбонізацію економіки, особливо промисловості, з акцентом на відновлюваний водень;

1,5 млрд євро – щоб допомогти німецькій економіці зробити стрибок до переходу на відновлюваний водень на всіх етапах ланцюжка створення вартості (включаючи виробництво, інфраструктуру та використання);

7 млрд євро – на екологізацію транспортного сектору шляхом підтримки електромобілів, екологічно чистих автобусів і залізничного транспорту; план передбачає фінансову підтримку для придбання приблизно 960 000 транспортних засобів із нульовим або низьким рівнем викидів;

2,5 млрд євро – на масштабну програму реновації для підвищення енергоефективності житлових будинків;

понад 560 млн євро – для придбання декарбонізованих транспортних засобів та підтримки приватного автопарку.

RRP передбачає значні заходи для підтримки подвійного переходу (зеленого та цифрового). Фонд відновлення та стійкості виділяє 25,6 млрд євро (або 0,74 % ВВП) на фінансування інвестицій і реформ, включених до RRP. У сфері кліматичних дій та енергетичного переходу план спрямований на розвиток водневої економіки, а також на сприяння кліматично дружній мобільності й енергоефективній реконструкції будівель. Крім того, RRP підтримує інвестиції у передові технології та цифрову трансформацію.

RRP містить пропозиції федерального уряду щодо заходів, які також сприяють досягненню цілям Національного плану з енергетики та клімату (далі – НПЕК) та Національної водневої стратегії. НПЕК є новим інструментом планування та моніторингу енергетичної та кліматичної політики на рівні ЄС.

⁷² DECISION (EU) 2022/591 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 6 April 2022. on a General Union Environment Action Programme to 2030. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0591&qid=1706085196635>

⁷³ Germany's recovery and resilience plan: European Commission. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/germanys-recovery-and-resilience-plan_en

⁷⁴ Green transition: Germany's recovery and resilience plan. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility/country-pages/germanys-recovery-and-resilience-plan_en

Він базується на Регламенті ЄС 2018/1999⁷⁵ про систему управління Енергетичним союзом та кліматом. Кожна держава-член ЄС повинна скласти такий план і подати його до Європейської Комісії. НПЕК федерального уряду ґрунтується на цілях і заходах Енергетичної концепції 2010 року, Програми захисту клімату до 2030 року, Стратегії енергоефективності до 2050 року і містить цільові внески федерального уряду до енергетичних цілей ЄС на 2030 рік щодо розширення використання відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

Німеччина – одна з перших держав у світі, яка затвердила національну Водневу стратегію (Nationale Wasserstoffstrategie Deutschlands)⁷⁶, що передбачає державне фінансування у сумі 9 млрд євро на реалізацію низки пілотних проєктів. 15 листопада 2022 року Німеччина представила План виділення додаткових 550 млн євро для зеленого водню.

Коаліційна угода 2021 року⁷⁷ новоствореного Уряду ФРН (розділ Klima, Energie, Transformation) встановлює намір прискорити процедури планування та отримання дозволів на розширення електроенергетичної системи. Вона також доручає операторам системи передачі та Федеральному мережевому агентству в сфері регулювання енергетики розробити план створення кліматично нейтральної електроенергетичної системи. Однак вирішальну роль у прискоренні її розгортання відіграватиме реалізація цієї Угоди на місцях. Щоб досягти своїх кліматичних цілей і зменшити залежність від імпорту викопного палива, Німеччина має намір збільшити частку відновлюваних джерел енергії у виробництві електроенергії з 42 % до 80 % до 2030 року, і майже до 100 % до 2035 року. Це вимагає амбітних заходів щодо активізації використання відновлюваної електроенергії, а також розширення та зміцнення електричних мереж і їх подальшої інтеграції до енергетичної системи.

Заходів кліматичної політики, передбачених у RRP, та інших урядових заходів, таких як запровадження плати за викиди CO₂ у транспортному та опалювальному секторах, недостатньо для досягнення Німеччиною амбітних кліматичних та енергетичних цілей. Декілька секторів, включаючи транспорт і тепlopостачання, повинні будуть активізувати зусилля, щоб адекватно сприяти досягненню мети Німеччини на 2030 рік. На додаток до заходів, передбачених у RRP, здійснюється стимулювання зміни видів транспорту, зокрема на користь залізничного, та збільшення використання громадського транспорту. Німеччина також виграє від подальшого стимулювання інвестицій в енергоефективність будівель. Популяризація циркулярної економіки та екологічних рішень ще більше сприятиме досягненню кліматичних цілей. У Німеччині показник

⁷⁵ Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance.). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1999&qid=1706539383177>

⁷⁶ Die Nationale Wasserstoffstrategie. URL: [https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Publikationen/Energie/die-nationale-wasserstoffstrategie.html#:~:text=Mit%20der%20Nationalen%20Wasserstoffstrategie%20\(NWS,f%C3%BCr%20entsprechende%20Innovationen%20und%20Investitionen.](https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Publikationen/Energie/die-nationale-wasserstoffstrategie.html#:~:text=Mit%20der%20Nationalen%20Wasserstoffstrategie%20(NWS,f%C3%BCr%20entsprechende%20Innovationen%20und%20Investitionen.)

⁷⁷ Koalitionsvertrag zwischen SPD, Bündnis 90/Die Grünen und FDP. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/gesetzesvorhaben/koalitionsvertrag-2021-1990800>

повторного використання матеріалів покращився, але він все ще значно відстає від показників лідерів ЄС. Очікується, що частка екологічних податків у ВВП залишатиметься значно нижчою за середній показник по ЄС навіть після запровадження плати за викиди CO₂ на транспорті та в опаленні. У Німеччині немає податку на забруднення та використання ресурсів. Оподаткування транспортних засобів може бути реформоване з метою заохочення більш екологічної мобільності, включаючи збільшення використання громадського транспорту.

Зелений курс у **Польщі**, власне, як і в Німеччині, здійснюється в рамках подібного Плану відновлення та стійкості (далі – RRP). Польський План RRP узгоджується з іншими відповідними державними програмами. Основним стратегічним документом на національному рівні, який посилається на RRP, є Стратегія відповідального розвитку⁷⁸ (із перспективою до 2030 року), прийнята урядом 14 лютого 2017 року. Основною метою вищезазначеної Стратегії є підвищення соціальної, економічної, екологічної та територіальної згуртованості, що відповідає викликам і пріоритетам, визначеним у рамках Європейського семестру. План також узгоджується з Національним планом з енергетики та клімату на 2021–2030 роки⁷⁹ та Стратегією енергетичної політики Польщі до 2040 року⁸⁰.

24 листопада 2021 року Єврокомісія ухвалила Щорічний огляд сталого зростання⁸¹, що знаменує початок Європейського семестру 2022 року з координації економічної політики. Визначено, що польська економіка відстає у приведенні скорочення викидів та розвитку енергетичного сектору у відповідність до цілей ЄС, а також у використанні переваг цифрового переходу.

Зазначено, що план відновлення та стійкості повинен сприяти зеленому переходу, і щонайменше 37 % фінансових асигнувань повинні бути спрямовані на досягнення кліматичних цілей. Заходи, передбачені планом, повинні сприяти досягненню мети кліматичної нейтральності до 2050 року, а також кліматичних та енергетичних цілей до 2030 року, беручи до уваги національний енергетичний та кліматичний план Польщі. Вони також повинні сприяти досягненню екологічних цілей щодо відходів, контролю забруднення, сталої мобільності, захисту і відновлення біорізноманіття, морських і водних ресурсів, а також підтримувати перехід до стійких продовольчих систем і циркулярної економіки. Комплексний і справедливий перехід до кліматично нейтральної економіки вимагає зменшення залежності Польщі від вугілля. Значні зусилля необхідні для скорочення викидів у транспортному секторі, який зростає з року в рік, насамперед через автомобілі. Польща також повинна розглянути можливість декарбонізації сільського господарства та вирішити проблему забруднення повітря шляхом поступової відмови від вугільних джерел тепла і заміни їх іншими джерелами. Ефективна інвестиційна підтримка повинна поєднуватися з

⁷⁸ STRATEGIA na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). URL: <https://www.gov.pl/documents/33377/436740/SOR.pdf>

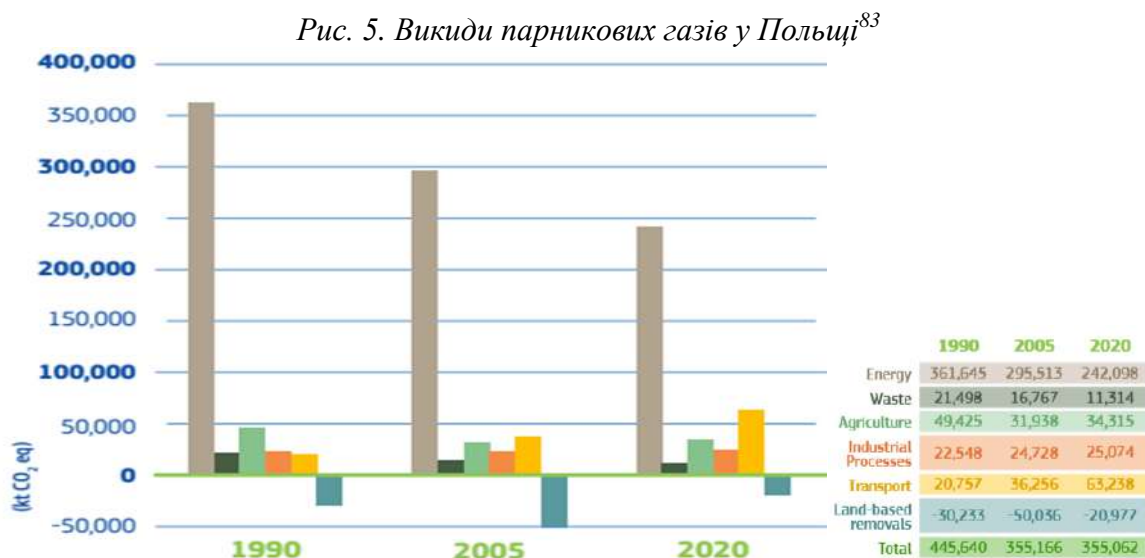
⁷⁹ Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030: Ministerstwo klimatu i srodowicka. URL: <https://www.gov.pl/web/klimat/krajowy-plan-na-rzecz-energii-i-klimatu>

⁸⁰ Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. (PEP2040). URL: <https://www.gov.pl/web/ia/polityka-energetyczna-polski-do-2040-r-pep2040>

⁸¹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Analysis of the recovery and resilience plan of Poland. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0161&qid=1705929412527>

належним моніторингом і контролем за дотриманням існуючих правил і стандартів, наприклад, стандартів викидів для місцевих опалювальних приладів і стандартів якості палива, відповідно до вимог Регламенту (ЄС) 2018/1999 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року про управління Енергетичним Союзом та кліматичні дії⁸². Відповідно до національного законодавства та директив ЄС Польща до 2030 року має долучитися до системи торгівлі викидами ЄС.

Аналіз динаміки викидів парникових газів наведено на Рис. 5.

2 листопада 2021 року Рада міністрів ухвалила Водневу стратегію Польщі до 2030 року⁸⁴ з перспективою до 2040 року. Документ визначає стратегічні рамки впровадження водневої економіки в Польщі з особливим наголосом на використанні водню з низьким рівнем викидів і відновлюваного водню в енергетиці, теплопостачанні, транспорті та промисловості.

У **Франції** Директива 2003/87 транспонована в Екологічному кодексі⁸⁵, головним чином у розділі «Квоти на викиди парникових газів» Глави IX «Парниковий ефект» Розділу II Книги II (L. 229-5 - L. 229-19 для законодавчої частини та R. 229-5 - R. 229-37-11 для регуляторної частини).

Франція практично готова до збільшення стимулів для адаптації споживачів до електромобілів, скорочення споживання енергії та зобов'язання поступово відмовитися від викопних видів палива. У співпраці з Генеральним секретаріатом з екологічного планування (SGPE)⁸⁶ Уряд Франції окреслив

⁸² Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance.): Eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1999&qid=1706023454384>

⁸³ Poland and The European Green deal. Publication of The European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/246970b8-1dd6-11ed-8fa0-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>

⁸⁴ Polska Strategia Wodorowa do roku 2030: Ministerstwo Klimatu i Środowiska. URL: <https://www.gov.pl/web/klimat>

⁸⁵ Code de l'environnement: Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074220/

⁸⁶ Secrétariat général à la planification écologique (SGPE): Rechercher un service public, une administration, un contact. URL: <https://lannuaire.service-public.fr/gouvernement/6af2c8c4-bdf7-405c-bd9e-ed48dad83b96>

ключові елементи нового кліматичного плану⁸⁷ (відомого як «екологічне планування»), який має на меті підвищити конкурентоспроможність її промисловості, заохотити інвестиції та інновації, а також підтримати перехід до низьковуглецевої економіки. Відзначено також важливість стимулювання встановлення теплових насосів, внутрішнього виробництва електромобілів, планується виділити 700 млн євро інвестицій на створення 13 проектів «зелених» приміських поїздів у французьких містах і навколо них.

Французький уряд відкрив свою енергетичну та кліматичну дорожню карту⁸⁸ для громадських консультацій, прагнучи відмовитися від викопного палива, зменшивши його частку в кінцевому енергоспоживанні до 42 % у 2030 році та 29 % у 2035 році. У майбутній третій багаторічній енергетичній програмі планується встановити більш амбітні цілі щодо скорочення загального кінцевого споживання енергії. Оскільки близько двох третин електроенергії у Франції виробляється за рахунок атомної енергетики, інтенсивність викидів в енергетичному секторі держави нижча, ніж у деяких інших європейських державах.

Уряд прийняв законодавство, спрямоване на прискорення впровадження відновлюваних джерел енергії, зокрема: Закон про зелену промисловість⁸⁹, який має на меті збільшити фінансування зеленої промисловості, полегшити і прискорити створення нових виробництв і розвиток застарілих об'єктів, а також зробити державні закупівлі більш «зеленими»; Стратегію декарбонізації⁹⁰, спрямовану на скорочення викидів у державі на основі достатності, запровадження заходів з енергоефективності та розгортання ядерної та відновлюваної енергетики; Стратегію адаптації до наслідків зміни клімату⁹¹, включивши до неї пропозиції щодо адаптації до потепління на 4 градуси за Цельсієм, що свідчить про готовність уряду готуватися до найгіршого; Стратегію щодо біорізноманіття⁹² на основі 40 заходів та 200 дій; Закон № 2021-1104 від 22 серпня 2021 року про боротьбу зі зміною клімату та підвищення стійкості⁹³. Крім того, Уряд планує інвестувати половину коштів своєї програми «Франція 2030», спрямованої на підвищення промислової конкурентоспроможності для енергетичного та екологічного переходу, переважно для декарбонізації економіки.

У сфері кліматичної та екологічної політики Франція повинна прискорити свій екологічний перехід, щоб досягти поставлених цілей до 2030 року. Транспортний та будівельний сектори є найбільшими джерелами викидів

⁸⁷ Le nouveau plan de la France pour réduire ses émissions carbone d'ici 2030: Terre-net. URL: <https://www.terre-net.fr/changement-climatique/article/226720/le-nouveau-plan-de-la-france-pour-reduire-ses-emissions-carbone-d-ici-2030>

⁸⁸ Stratégie française pour l'énergie et le climat: Ministre de la Transition énergétique. URL: https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/23242_Strategie-energie-climat.pdf

⁸⁹ LOI n° 2023-973 du 23 octobre 2023 relative à l'industrie verte: Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000047551965/>

⁹⁰ Stratégie nationale bas-carbone. URL: https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/19092_strategie-SNBC-2%20en%204%20pages_%20web.pdf

⁹¹ Adaptation de la France au changement climatique. URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/adaptation-france-au-changement-climatique>

⁹² La Stratégie nationale biodiversité 2030: Couvernment. URL: <https://biodiversite.gouv.fr/la-strategie-nationale-biodiversite-2030>

⁹³ LOI n° 2021-1104 du 22 août 2021 portant lutte contre le dérèglement climatique et renforcement de la résilience face à ses effets (1): Legifrance. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000043956924>

парникових газів, тому необхідні значні інвестиції в термомодернізацію будівель і транспортний сектор, щоб озеленити автопарк та підтримати перехід на залізничний транспорт.

Реалізація Європейської зеленої угоди в Литві, власне, як і в Німеччині чи Польщі, здійснюється в рамках подібного Плану RRP. Литовський План RRP⁹⁴ узгоджується з іншими відповідними державними нормативними та стратегічними документами. Загальна вартість плану складає 3,85 млрд євро.

У сфері кліматичної та екологічної політики Литва стикається з викликами, пов'язаними з низькою часткою відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі, необхідністю значного підвищення енерго- та ресурсоефективності в будівництві, транспорті та промисловості, зменшенням загального впливу на навколишнє природне середовище і просуванням сталих інновацій, у тому числі за допомогою адекватних заходів щодо розвитку «зелених» навичок. Циркулярна економіка, якість повітря, води та біорізноманіття також потребують покращення. У травні 2023 року Єврокомісія оцінила виконання плану Литви⁹⁵.

Для досягнення кліматичних цілей необхідно сприяти терміновим змінам у транспорті, сільському господарстві, промисловості та інших галузях, одночасно створюючи умови для підтримки виробництва в Литві. Бачення Литви щодо управління зміною клімату передбачає кліматично нейтральну економіку до 2050 року відповідно до вже прийнятих цілей ЄС у сфері енергетики та зміни клімату на 2030 рік. Литва має мету скоротити викиди парникових газів на 9 %. Особливі зусилля будуть потрібні в транспортному, сільськогосподарському та промисловому секторах, де викиди значно зросли з 2005 року. Якщо будуть прийняті зміни до Європейського кліматичного закону⁹⁶, згідно з якими ціль ЄС щодо скорочення викидів парникових газів до 2030 року буде збільшена з 40 % до 50–55 %, національна мета Литви щодо скорочення викидів парникових газів також може збільшитися і потребуватиме додаткових зусиль.

Питання щодо регулювання альтернативної енергетики з урахуванням міжнародних зобов'язань Литви передбачено Законом про відновлювану енергетику⁹⁷ (далі – Закон). Цей Закон встановлює правові засади державного управління, регулювання, нагляду та контролю у сфері відновлюваної енергетики в Литовській Республіці. Метою цього Закону є забезпечення сталого розвитку використання відновлюваних джерел енергії, сприяння подальшому розвитку та впровадженню нових технологій і споживання виробленої енергії, з урахуванням міжнародних зобов'язань Литви, вимог охорони навколишнього природного середовища, збереження викопних енергетичних ресурсів, зменшення залежності від викопних енергетичних ресурсів та скорочення імпорту енергії.

⁹⁴ Ekonomicos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas «NAUJOS KARTOS LIETUVA». URL: <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Naujos%20kartos%20Lietuva%202021.pdf>

⁹⁵ Lithuania's National Recovery and Resilience Plan: Latest state of plan. URL: https://europarl.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay/alma991001345998704886/32EPA_INST:32EPA_V1

⁹⁶ Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1999&qid=1706023454384>

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Atsinaujančią Išteklų Energetikos Įstatymas. URL:

30 листопада 2023 року Уряд Литви представив проект постанови про затвердження основних напрямів розвитку водневого сектору в Литві на період 2023–2030 років⁹⁸.

Отже, аналізуючи вищенаведену інформацію щодо заходів, здійснюваних державами-членами ЄС, незалежно від їх економічного потенціалу та політичної значущості, для виконання принципів Європейської зеленої угоди, слід зазначити таке. В усіх розглянутих державах досягнення мети Європейської зеленої угоди здійснюється в межах реалізації національних планів відновлення та стійкості, розділом кожного з яких є «Зелений курс» у конкретній державі, водночас, окремі положення щодо відновлювальної енергетики та водню імплементовано до законодавства, як наприклад, у Франції, Німеччині, Литві. Плани затверджуються інституціями ЄС, також контролюється їх виконання на предмет досягнення результату окремою державою щодо поставлених амбітних цілей у частині відсотка вуглецевих викидів, частки відновлювальної енергетики в енергобалансі держави, структури транспорту, енергозбереження у житловому секторі та виконання інших ключових напрямів європейської програми. Моніторинг здійснюється шляхом розгляду Єврокомісією звітів за відповідний рік для конкретної держави, за результатами якого дається оцінка виконання планів. В них може бути наголошено на необхідності вжиття додаткових заходів у разі недостатньої відповідності наявних показників щодо досягнення цілей Європейської зеленої угоди.

Стосовно застосування «Build Back Better» («Відбудувати краще») слід зазначити таке. План «Відбудувати краще»⁹⁹ – амбітна за розміром і масштабом законодавча програма, запропонована президентом США у 2020–2021 роках, яка передбачає найбільші загальнонаціональні державні інвестиції в соціальні, інфраструктурні та екологічні програми¹⁰⁰. Серед положень «Build Back Better», пов'язаних із навколишнім природним середовищем, основними є: державна допомога на кліматичні дії, робочі місця в галузі чистої енергетики; податкові пільги на чисту енергію, що створить добре оплачувані робочі місця; включення ключових пріоритетів екологічної справедливості, таких як стійке та енергоефективне житло; гранти Блоку екологічної та кліматичної справедливості; очищення від забруднень; включення плати за викиди метану тощо.

У розумінні Світового Банку «Build Back Better» означає відбудову з кращою якістю та застосуванням сучасних технологій. «Build Back Better» є одним із ключових термінів у звіті Світового банку RDNA2 (Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 – February 2023), що є основним документом для оцінювання збитків України від війни та потреб на відновлення.

Термін «Build Back Better» також стосується параметрів, які уряд вирішує включити до відновлення та реконструкції пошкоджених активів разом із

⁹⁸ Nutarimas Dėl Vandenilio Sektoriaus Plėtros Lietuvoje 2023–2030 Metais Gairių Patvirtinimo 2023 m. d. Nr. Vilnius. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/bb23b5b0220311eea0b6cad9848a9596?positionInSearchResults=0&searchModelUID=43254450-a62a-4153-a11c-c10a6ec3609e>

⁹⁹ Build Back Better Agenda (Executive Session): Congress.gov. URL: <https://www.congress.gov/congressional-record/volume-167/issue-199/senate-section/article/S8216-1?q=%7B%22search%22%3A%22Build++2021%22%7D&s=10&r=37&overview=open#content>

¹⁰⁰ The Build Back Better Framework: The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/build-back-better/>

покращенням функціональності, енергоефективності, універсального доступу, стійкості до стихійних лих і змін клімату. Також йдеться про критичні параметри модернізації. Таке оцінювання включене до розрахунку потреб, і кожен сектор використовує відповідні стандарти та базу для оцінювання¹⁰¹.

«Build Back Better» згадано у Плані відновлення України¹⁰², презентованому на конференції з відбудови України в місті Лугано у Швейцарії, як один із керівних принципів відновлення держави, який можна охарактеризувати як «відбудувати краще» та «відбудувати екологічніше».

Крім того, Організація промислового розвитку ООН працює над розробкою та реалізацією програми відновлення «зеленої» промисловості (Green Recovery Vision for Ukraine) в Україні з метою поновлення засобів до існування постраждалих від війни людей, підтримки секторів і підприємств, які були пошкоджені або переміщені внаслідок війни, а також зміцнення довгострокової стійкості та життєздатності промисловості України. Організація вбачає життєздатну, екологічно чисту та сталу промисловість в Україні завдяки стратегічному та інтегрованому підходу, що зосереджується на таких аспектах: створення можливостей для людей; сприяння розвитку зеленої економіки; підтримка бізнесу та залучення інвестицій. Сприяння розвитку зеленої економіки полягає: у забезпеченні «зеленого» відновлення на основі фактичних даних; у спрямуванні промисловості на застосування ресурсоефективних та екологічно чистих виробничих практик; у зменшенні утворення відходів та сприянні їх переробці; у покращенні доступу до відновлюваних джерел енергії для продуктивного використання; у прискоренні енергоефективності та декарбонізації у промисловості; у сприянні зменшенню промислового забруднення¹⁰³.

Висновки. Відновлення України від наслідків повномасштабного вторгнення, зокрема у сфері якості води, водної політики та відновлення навколишнього природного середовища має відповідати міжнародним зобов'язанням держави й загальним прагненням ЄС щодо досягнення кліматичних цілей до 2030 та 2050 років. Варто також зазначити, що в Україні основні засади державної політики в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів визначені Урядом у Водній стратегії України на період до 2050 року¹⁰⁴. Означений стратегічний документ є важливим кроком у забезпеченні відповідності національного водного законодавства вимогам водної політики ЄС.

Політика ЄС із захисту навколишнього природного середовища включає водну політику, основні рамки та цілі якої регламентовані Водною рамковою директивою. Цим програмним документом забезпечено комплексний підхід до управління водними ресурсами, включаючи регулювання окремих забруднювачів і встановлення відповідних нормативних стандартів.

¹⁰¹ Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment : February 2022 - February 2023: The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment>

¹⁰² План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>

¹⁰³ Green Recovery Vision for Ukraine. United Nations Industrial Development Organization. URL: <https://www.unido.org/green-recovery-vision-ukraine>

¹⁰⁴ Водна стратегія України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text>

Підтримання високої якості питної води є пріоритетом політики ЄС. Майже всі держави транспонували Директиву (ЄС) 2020/2184, яка є основним правовим актом ЄС про питну воду. Водночас ще 6 імплементаційних рішень і делегованих регламентів на виконання Директиви 2020/2184 перебувають у процесі прийняття. Поряд із Директивою (ЄС) 2020/2184 слід звернути увагу на акти ЄС, які визначають контрольний список речовин або сполук у питній воді, що викликають занепокоєння; мінімальні гігієнічні стандарти для матеріалів і виробів, що контактують з питною водою; охорону ресурсів питної води тощо.

Аналіз законодавства деяких держав-членів ЄС (Німеччини, Швеції, Італії) свідчить, що вони повною мірою транспонували ВРД у національне законодавство та активно підтримують політику ЄС в означеній сфері, впровадили плани управління річковими басейнами, а також систему охорони поверхневих і внутрішніх вод від забруднень. Аналіз стану впровадження Green Deal у Франції, Німеччині, Литві свідчить, що ця Угода реалізується в межах національних планів відновлення та стійкості. Такі плани затверджуються інституціями ЄС, здійснюється моніторинг заходів, а держави подають відповідні звіти. На виконання національних планів відновлення та стійкості державами прийнято здебільшого програмні документи, окремі положення щодо відновлювальної енергетики та водню імplementовано до законодавства.

Відновлення України від наслідків повномасштабного вторгнення, у тому числі, охорона навколишнього природного середовища для досягнення «зелених» цілей до 2030 та до 2050 року мають базуватися на названих документах та низці інших актів, що стосуються: оцінки впливу планів та програм на навколишнє природне середовище (директиви 2001/42/ЄС від 27 червня 2001 року¹⁰⁵ та 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 року¹⁰⁶); забезпечення участі громадськості в зеленому переході (директиви 2003/4/ЄС від 28 січня 2003 року¹⁰⁷ та 2003/35/ЄС від 26 травня 2003 року¹⁰⁸); відповідальності за шкоду довкіллю (директиви 2004/35/РЄ від 21 квітня 2004 року¹⁰⁹ та 2008/99/ЄС від 19 листопада 2008 року¹¹⁰); захисту атмосферного повітря (директиви 2008/50/ЄС від 21 травня 2008 року¹¹¹ та 2016/2284 від 14 грудня 2016 року¹¹²;

¹⁰⁵ Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj>

¹⁰⁶ Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment (codification). URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2011/92/2014-05-15>

¹⁰⁷ Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC. URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2003/4/oj>

¹⁰⁸ Directive 2003/35/EC of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 providing for public participation in respect of the drawing up of certain plans and programmes relating to the environment and amending with regard to public participation and access to justice Council Directives 85/337/EEC and 96/61/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/35/2016-12-31>

¹⁰⁹ Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/35/2019>

¹¹⁰ Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/99/oj>

¹¹¹ DIRECTIVE 2008/50/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 May 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0050&qid=1705328723605>

¹¹² Directive (EU) 2016/2284 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2016 on the reduction of national emissions of certain atmospheric pollutants, amending Directive 2003/35/EC and repealing Directive 2001/81/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/2284/oj>

відходів (директиви 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року¹¹³ та 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року¹¹⁴); ядерної безпеки (директиви 2009/71/Євратом від 25 червня 2009 року¹¹⁵ та 2011/70/Євратом від 19 липня 2011 року¹¹⁶); інших питань (наприклад, директиви 2012/18/ЄС від 4 липня 2012 року¹¹⁷ чи 2001/18/ЄС від 12 березня 2001 року¹¹⁸). Водночас варто відзначити, що після проведення Єврокомісією скринінгу на відповідність положень законодавства України положенням актів права ЄС перелік останніх (що підлягають імплементації) може бути суттєво доповнено.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

¹¹³ Директива Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 2008 про захоронення відходів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925#Text

¹¹⁴ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/2018-07-05>

¹¹⁵ Council Directive 2009/71/Euratom of 25 June 2009 establishing a Community framework for the nuclear safety of nuclear installations. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/71/2014-08-14>

¹¹⁶ Council Directive 2011/70/Euratom of 19 July 2011 establishing a Community framework for the responsible and safe management of spent fuel and radioactive waste. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0070>

¹¹⁷ Directive 2012/18/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances, amending and subsequently repealing Council Directive 96/82/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/18/oj>

¹¹⁸ Directive 2001/18/EC of the European Parliament and of the Council of 12 March 2001 on the deliberate release into the environment of genetically modified organisms and repealing Council Directive 90/220/EEC. URL: <https://eurlex.europa.eu/eli/dir/2001/18/2021-03-27>